

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ "ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР"

УНК "Социални, стопански и правни науки"

Професионално направление "Политически науки"

УЧЕБНА ПРОГРАМА

УТВЪРЖДАВАМ:

Ръководител направление:

**ОПИСАНИЕ НА УЧЕБНАТА ДИСЦИПЛИНА
ПО УЧЕБЕН ПЛАН**

Професионално направление: Политически науки	Специалност: Международни отношения
Образователно-квалификационна степен: ☐ - бакалавър ☒ магистър	Курс: I Семестър: I
	Форма на обучение: ☒ - редовно ☐ - задочно

Наименование на учебната дисциплина: Кавказски иредентизъм.	Код:
	Език: български
Общ хорариум: <input type="text" value="45"/>	Седмична заетост: <input type="text" value="15"/>
аудиторна заетост <input type="text" value="60"/>	аудиторна заетост <input type="text" value="4"/>
извънаудиторна заетост <input type="text" value="70"/>	извънаудиторна заетост <input type="text" value="4"/>
☒ - Курсови задачи ☒ - Курсови проекти ☐ - Стажове и практики ☐ - Други форми	Статут на учебната дисциплина: ☒ - задължителна ☐ - избираема ☐ - факултативна
Форма на финален контрол: Устен изпит и курсова работа	ECTS кредити: <input type="text" value="5"/>

Титуляр на учебната дисциплина: проф. д-р Нина Дюлгерова

1.1.1. Конспект

1. Кавказ – историческа ретроспекция. Понятиен апарат..
2. Кавказкият регион – етнос и религия
3. Северен Кавказ през призмата на руския суверенитет и интересите на великите сили
4. Южен Кавказ след Студената война.- геополитическа конфигурация
5. Евразия – геополитическият център на глобалното противоборство
6. Проблемите на регионалната сигурност през призмата на външнополитическите приоритети- Нагорни Карабах, Абхазия и Южна Осетия
7. Южен Кавказ и международните организации
8. Кавказ – кръстопътят на стратегически суровини
9. Южен Кавказ между Русия-САЩ-Европейски съюз.
10. Кавказ в плен на геополитическите илюзии и регионалните капани

Основна литература

Дегоев, Вл. Кавказ. Москва, 2003

Дюлгерова. Н. - статии в научни издания и в пресата в www.nina-dulgerova.org

Дюлгерова Н. Границите в Кавказ (геополитически и международноправен дискурс). София, 2007, с. 253.

Дюлгерова, Н. Кавказки гамбит (вектори на сигурността и енергетиката). С. 2009., с. 2328.

Кисинджър, Х. Политика. С., 2002

Соколовский С. Концептуализация етническото в Российском конституционном праве. http://www.indepsocres.spb.ru/library/sokolovs_2.doc

Хрисимова, О. Предизвикателства на ХХ век. Равноправие в многообразието. Варна, 2006.

Borderland Europe (4): A Russian view of a “Stability Pact for the Caucasus”

Seidov V. Nationalism and Ethnic Conflicts in Transcaucasia in Comparative Perspective. <http://www.geocities.com/Vienna/7124/1-text.html>

Socor VI., IASPS: Security Priorities in the Black Sea-Caspian Region. The Paradox of Russian Dominance in the Commonwealth of Independent States: Coercive or Liberal Hegemony?

Dyulgerova, N. Georgia – challenges to internal security through the prim of external political priorities – In: Towards Social Stability and Democratic Governance in Central Eurasia: Challenges to Regional Security. 2005. NATO Science Series V: Science and Technology Policy – Vol. 49. 2005. p. 244-261

Ivanov, N. Political and Economic Development: Correlation in Southern Caucasus. - Central Eurasia& Historical Centrality, Geostrategic Condition and Power Model Legacy – In: Towards Social Stability and Democratic Governance in Central Eurasia: Challenges to Regional Security. 2005. NATO Science Series V: Science and Technology Policy – Vol. 49. p. 231-243

Fursov, A. Central Eurasia& Historical Centrality, Geostrategic Condition and Power Model Legacy – In: Towards Social Stability and Democratic Governance in Central Eurasia: Challenges to Regional Security. 2005. NATO Science Series V: Science and Technology Policy – Vol. 49. p. 23-40

http://abkhaziya.org/interorg/pub/sng_docs/intws_conf/conf_l_geopol.html

Jacoby V. The role of the OSCE: an assessment of international mediation efforts // The limits of leadership Elites and societies in the Nagorny Karabakh peace process 2005. <http://www.c-r.org/our-work/accord/nagorny-karabakh/contents.php>

2. Преподавателски състав: проф. д-р Нина Дюлгерова

3. Оценяване

3.1. Устен изпит и курсова работа.

ИЗИСКВАНИЯ ЗА КУРСОВАТА РАБОТА

Обем – 6-8 стр.

Титулна страница да съдържа заглавието на тема, дисциплината, трите имена на студента, факултетния номер, специалността и имената на титуляра на дисциплината.

Последната страница да има ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА..

Û тя следва по азбучен ред, първо кирилица, а след това латиница.

Û Изписват се първо имената на автора (фамилия, малко име), заглавието на монографията или статията, града на издаване, година на издаване. Когато е статия, след името на статията се слагат две наклонени черти и се изписва сборника, в който е публикувана, след което града, годината на издаване и страниците на статията в сборника. Когато е интернет след името на автора и статията се посочва интернет-адреса.

Û Преподавателски състав: проф. д-р Нина Дюлгерова

Û Оценяване

○ Устен изпит и курсова работа.

ДОПЪЛНИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ:

Монография.

Границите в Кавказ. (геополитически и международноправен дискурс). С. 2007 г.

(корица на книгата и резюме на български, руски и английски езици)

ГРАНИЦИТЕ В КАВКАЗ

(геополитически и международноправен дискурс)

Кавказ е регион, който след повече от две столетия в границите на Руската (Съветска) империя, отново се превръща в гранично пространство, белязано от промените, конфронтацията и многобройните проблеми. Колапсът на съветската система създава вакуума и възражда нестабилността, които очертават новите контури на глобално и регионално противопоставяне. Краят на биполярния модел, основан на идеологическото противопоставяне на двете суперсили (СССР и САЩ), води до началото на принципно нов етап в международните отношения. Всяка държавноправна модификация, особено като тази със Съветския съюз, предопределя нови геополитически параметри в глобалното пространство. Появилите се върху територията на бившия СССР многобройни международни субекти оформят новия елемент от международния свят – постсъветското пространство (без страните от Прибалтика).

Разпадането на биполярния модел актуализира акценти и проблеми, които определят до голяма степен същностната характеристика на съвременните международни отношения. Въпросът за границите и тяхното правно изграждане и регулиране се превръща в основа на процесите, които определят спецификата на постсъветското пространство. Териториално-етническите и конфесионалните спорове се превръщат в перманентен елемент от граничното разделение. Опитите за преразглеждане или промяна на съществуващите граници и територии са повод за прерастването на локалните конфликти в междудържавно противопоставяне. Острите

стълкновения на териториално-етническа основа са константна величина най-вече в Кавказкия регион.

Кавказкият регион е типичен пример за трансформациите, които съпътстват фрагментацията на постсъветското пространство. Кризата на суверенитета на създадените след разпадането на Съветския съюз кавказки държави е в пряка връзка с границите, очертаващи съвременен Кавказ, в които се преплитат политически, икономически, кланови и етнонационални проблеми. Те са част от възстановената „голяма игра” на глобалните и регионалните играчи в Евразийския регион след излизането на Средна (Централна) Азия и Кавказ от единната държавно-политическа система на Руската (Съветска) империя.

Границата е когнитивно свързано понятие с геополитиката, която в края на 20-началото на 21 век се превръща в една от водещите направления в теорията за международни отношения. Обвързаното с многобройните и разнообразните мрежи на комуникация земно пространство се трансформира в геополитическо пространство, което се оформя като активен субект и обект на обществените и политическите отношения. Политиката на самото пространство, в което протичат политическите събития, поставя необходимостта от описание на самото пространство. Резултат от модификацията на когнитивното възприемане на света е възприемането на геополитиката като промяна в разбирането на географското пространство и на политиката.

Границата в постсъветското пространство е един от основните сегменти в международното регулиране. Той е в непосредствена връзка и с въпроса доколко frontiъра като понятие и същност е част от динамичните процеси в Кавказкия регион и доколко общото или различното между тях определя спецификата на процесите в Кавказкия ареал. Всеки един от тези термини има своята

характеристика и специфични параметри, които приложени към обекта на изследване създават възможност за адекватна представа за геополитическите и международноправните аспекти на проблема.

В геополитически (границата и нейните варианти) и исторически (фронтiera) план всеки един от двата термина определя както параметрите на пространството, което ограничава, така и различната степен на нестабилно равновесие в и около него. Възможностите за утвърждаване или разширяване на съответните граници са в пряка зависимост от силата и способностите на властовите структури и техните позиции сред граничното население. Както фронтiera, така и границата, създават условия за формирането на общества, със свои закони и правила, които съобразно реалностите, свързани с вътрешни и външни фактори, съумяват да утвърдят или не, поставените за реализация цели. Типичен пример е Кавказкият регион, в който след разпадането на Съветския съюз и създаването на ОНД, опитите за установяване, за прекрояване и за утвърждаване на границите, се превръщат в основна негова характеристика.

Сложните и многопластови процеси, които характеризират прехода към постсъветска фрагментация, се осъществяват в широкия спектър на иредентистките и сецесионистки действия. Съветският федерализъм в неговата хибридна форма релевантно се проявява в дезинтеграционните акции на кавказките субекти. Иманентните противоречия на сталинското национално-административно разделяне се разкриват с пълна сила в междудържавните и вътрешнодържавните конфронтации.

Кавказкото пространство се обособява в два самостоятелни субекта – северен Кавказ в рамките на Руската федерация и Южен Кавказ (Закавказието) с три суверенни фактора – Грузия, Армения и Азербайджан. Независимо от правната обособеност на двете

геополитически зони, проблемите и процесите преминават през тях, засилвайки симбиозата на национално-етническите и политико-икономическите сегменти. Южен Кавказ се обособява като особена територия, която концентрира вниманието и действията на регионалните и глобални играчи. Преминавайки в сферата на независимите международни субекти държавите от района влизат в тяхната система на динамично противоборство.

Опитите за прилагането на пълния и споделения суверенитет в Кавказкия регион традиционно завършват с военни конфликти, контактни групи и перманентно разширяващо се присъствие на международния фактор в тяхното правно решаване. Стремещт към активна рефедерализация на Черноморско-Каспийския район, съпровождаща разпадащата се съветска система, остава нереализиран. Инерцията на държавно-политическите традиции, многогодишните натрупвания на национално напрежение и отсъствието на централизиран властови вертикал предопределя както етнотериториалните конфликти, така и запазването в по-силна или по-слаба степен, на федерализма като основна форма на държавно-политически суверенитет в Южнокавказкия регион. Отсъствието на реален държавен интегритет в Грузия и Азербайджан определя де факто степента на конфликтност, но не и правната характеристика на съществуващото държавно устройство.

Следвайки тезата на Л. Томпсън за параметрите на frontiъра в неговия кавказки вариант „като пространство, където се извършва взаимопроникване на обществата” неминуемо се налагат няколко извода. Те коригират в известна степен основните постулати от съдържателната характеристика на използвания от американския учен термин.

Û В кавказкия регион настоящето възражда миналото.

Принципът на историческото право, запазил през съветския

период латентната си форма, през 90-те години се възстановява с основната цел дезинтеграция и утвърждаване правото на самостоятелно съществуване на собствения етнос. Административното утвърждаване на новите граници на постсъветските независими субекти инспирира етническите и конфесионалните конфликти в региона.

- ü Многообразието на национални малцинства и религии в региона разширява периметъра на непредсказуемостта в постигането на конкретни цели. Търсеният от Грузия и Азербайджан интегритет преминава през конфликтите, военните поражения, международните акции и отслабването на националната и регионалната сигурност. Етнически монолитната Армения, затворена в геополитическия обръч на Турция и Азербайджан, чрез милитаризацията на обществото и умерените отношения с Грузия, си проправя пътя към Европа и Русия.
- ü Отсъствието на унификация в терминологичния и понятиен апарат на международните организации, Руската Федерация и в Кавказкия регион, затруднява решаването на многобройните проблеми от етнически, конфесионален, политически и социално-икономически аспект. Разнообразната подкрепа в политически, икономически и военен план от авторитетните международни институции и организации, преминали през филтъра на кавказките интереси и планове като цяло едва ли спомага за решаването на проблемите в дългосрочен план, но утвърждава чуждото присъствие и отслабва възможността за самостоятелно решаване на конфликтите от регионалните актори.

- ü В постсъветския период на своето съществуване Кавказ отново се превръща в пространство, в което утвърдените *де юре* в началото на 90-те години на 20 век държавни граници, *де факто* се превръщат в обект на конфронтация и стремеж към тяхната модификация (Абхазия, Южна Осетия, Нагорно Карабахската Република, Армения) или към запазване на статуквото (Грузия и Азербайджан).
- ü Както историческите реминисценции, така и съвременните акценти на държавно-политическите, и етноконфесионалните процеси в Кавказкия регион не дават аргументи в полза на решаване на многобройните проблеми в региона. Нещо повече, фрагментацията засилва и задълбочава конфронтацията. Едва ли интегритетът на Грузия или Азербайджан ще стимулира консолидационните процеси в региона или ще засили техните позиции в региона, постсъветското пространство или в глобален план. По-голяма е вероятността, ако този техен план бъде осъществен да се засили тяхната зависимост от по-силните от тях регионални или глобални играчи (Русия, САЩ, ЕС, Иран или Турция).
- ü Следвайки формулировката на Л. Томпсън за frontiъра, неговото закриване се осъществява „след като единната власт установява политическо и икономическо господство над тях”. Това беше осъществено от Руската империя през 18-19 век и продължено през съветския период. Остава големият въпрос кога и кой ще бъде следващият международен актор, който би повторил осъществените цели на Русия, или би модифицирал останалия в историята консолидационен план?

В началото на 21 век Кавказ се превръща в своеобразен барометър за позициите на глобалните и регионалните актори в международната стратификация, очертаваща динамиката на процесите в евразийския ареал. Това явление се засилва особено след „революцията на розите” в края на 2003 г. в Грузия, с което стартира т.нар. „второ разпадане” на Съветския съюз. Опитът за коренна промяна в някои от постсъветските републики като Грузия и Украйна чрез смяната на политическия елит, трансформира политическата лексика, но не довежда до фрапиращи резултати. Това обаче разширява възможностите и алтернативите за нови конфигурации в Кавказката буферна зона. Във времето на увеличаваща се зависимост от стратегически суровини и засилващото се значение на Черноморско-Каспийското пространство в плановете на регионалните и глобалните актори, моделите на участие се мултиплицират през призмата на мотивираните, но зависими от конюктурата, амбиции. Всеки играч в Кавказкия пасианс участва със свои цели, очертаващи границите на неговите стратегии. Те обаче са подчинени на два основни, взаимнозависими фактора, определящи настоящите акценти на кавказко присъствие в геополитическите и геостратегическите проекции – оспорвания интегритет на южнокавказките държави и контрола над находищата на енергоресурсите и техните транспортни маршрути.

Кавказките алтернативи са обвързани с по-силните или по-слабо проявени интереси на глобалните и регионалните играчи в този регион. Географските параметри на тематичното обвързване на заинтересованите страни не променят обстоятелството, че проблемите в Черноморско-Кавказкия регион в чист вид се ограничават в енергийните ресурси и тяхното транспортиране, а казусът „непризнати държави” е удобна функция, която позволява

мотивирано присъствие в Кавказ и активно, (в повечето случаи безсмислено и безрезултатно) участие в разнообразните комитети, комисии, семинари и сесии.

Темпоралните граници на кавказките алтернативи преминават през призмата на познат сценарий, който през последните векове непрекъснато се повтаря. Битката за власт концентрира познати субекти, нови акценти, но и предсказуеми ориентири.

Русия и САЩ повтарят ситуация от 18 - началото на 19 век. В нея Англия (вместо САЩ) обединява държавите от „европейския концерт” в битката срещу Руската империя за влияние в „болния човек край Босфора”¹. Тогава, както и сега, Русия е ненавистният враг/партньор, необходим в конюнктурните конфигурации, енергийните планове и регионалните сценарии.

Основното противоречие, което разединява и определя в дългосрочен план стратегията на всеки от участниците в Черноморско-Каспийския ареал са коридорните граници, които имат многоцветна окраска. Черните граници (нефта), зелените граници (исляма), сините граници (пристанищата и военните бази по Черноморския бряг на Кавказ) очертават многобройните проблеми от разнообразен характер. Те ще продължат да задълбочават, а не да решават процесите на конфронтация, които изобилстват в региона.

Темпоралните параметри на тяхното преодоляване очертава не толкова хронологичната граница, колкото международноправните и социокултурните параметри на проблемите. Дезинтеграционният процес в кавказката буферна зона доказва неефективността на тази форма на съществуване. Времето решение на обратния процес е възможен едва след определяне на глобалния въпрос на международния световен ред. Кой ще е определящия световен фактор – една държава или многополюсното разнообразие?

---

¹ Османската империя – *Б.а*

ГРАНИЦЫ НА КАВКАЗЕ (географический и международно-правовой дискурс)

Кавказ - это регион, который спустя более двух столетий своего существования в границах Российской (Советской) империи, снова превращается в приграничное пространство с характерными для него переменами, конфронтациями и многочисленными проблемами. Коллапс советской системы создает вакуум и возрождает нестабильность, которые очерчивают новые контуры глобального и регионального противопоставления. Конец биполярной модели, основанной на идеологическом противостоянии двух суперсил (СССР и США), приводит к началу принципиально нового этапа в международных отношениях. Любая государственно-правовая модификация, а такая, как в случае с Советским Союзом, в особенности, предопределяет новые геополитические параметры в глобальном пространстве. Появившиеся на территории бывшего СССР многочисленные международные субъекты формируют новый элемент международного мира - постсоветское пространство (без прибалтийских стран).

Распад биполярной модели актуализирует акценты и проблемы, в большой степени определяющие сущностную характеристику современных международных отношений. Вопрос о границах и их правовом создании и регулировании превращается в основу процессов, определяющих специфику постсоветского пространства. Территориально-этнические и конфессиональные споры превращаются в перманентный элемент разделения границ. Попытки пересмотра или изменения существующих границ и территорий являются поводом перерастания локальных конфликтов в межгосударственное противопоставление. Острые столкновения на территориально-этнической основе становятся константной величиной больше всего в кавказском регионе.

Кавказский регион является типичным примером трансформаций, которые сопутствуют фрагментации постсоветского пространства. Кризис суверенитета кавказских государств, созданных вследствие распада Советского Союза, находится в прямой связи с очертанием границ современного Кавказа, где сплетаются политические, экономические, клановые и этнически-национальные проблемы. Они являются частью возобновившейся "большой игры" глобальных и региональных игроков Евразийского региона после выхода Средней (Центральной) Азии и Кавказа из единой государственно-политической системы Российской (Советской) империи.

Граница - понятие, когнитивно связанное с геополитикой, которая в конце XX - начале XXI веков превращается в одно из ведущих направлений в теории международных отношений. Окутанное многочисленными и разнообразными коммуникационными сетями земное пространство трансформируется в геополитическое пространство, формирующееся в качестве активного субъекта и объекта общественных и политических отношений. Политика этого самого пространства, где происходят политические события, создает необходимость в описании самого пространства. Результатом модификации когнитивного восприятия мира является восприятие геополитики как изменения в понимании географического пространства и политики.

Граница в постсоветском пространстве является одним из основных сегментов международного регулирования. Он находится в непосредственной связи и с вопросом, в какой степени фронтир как понятие и сущность является частью динамических процессов в кавказском регионе, и насколько общее или различия между ними определяет специфику процессов в кавказском ареале. Каждый из данных терминов обладает своей собственной характеристикой и специфическими параметрами, которые в процессе применения к объекту исследования создают возможность адекватного представления об аспектах геополитики и международного права данной проблемы.

В геополитическом (граница и ее варианты) и историческом (фронтир) планах каждый из двух данных терминов определяет как параметры пространства, которое он ограничивает, так и различную степень неустойчивого равновесия в нем и около него. Возможности для утверждения или расширения соответствующих границ находятся в прямой зависимости от силы и способностей структур власти и их позиций среди населения пограничных зон. Как фронтир, так и граница создают условия для формирования обществ со своими законами и правилами, которые в соответствии с данными реальностями, связанными в свою очередь с внутренними и внешними факторами, могут утвердить или нет намеченные для реализации цели. Кавказский регион в этом смысле является типичным примером - здесь после распада Советского Союза и создания СНГ попытки установления, перекраивания и утверждения границ превращаются в его основную характеристику.

Сложные и многопластовые процессы, характеризующие переход к постсоветской фрагментации, осуществляются в широком спектре ирредентистских и сецессионистских действий. Советский федерализм в его гибридной форме релевантно проявляется в

дизинтеграционных акциях кавказских субъектов. Имманентные противоречия сталинского национально-административного деления раскрываются с полной мощью как в межгосударственных конфронтациях, так и конфронтациях внутри государства.

Кавказское пространство обособляется в два самостоятельных субъекта - Северный Кавказ в рамках Российской Федерации и Южный Кавказ (Закавказье) с тремя суверенными факторами - Грузией, Арменией и Азербайджаном. Независимо от правовой обособленности двух геополитических зон, данные проблемы и процессы пронизывают их, усиливая симбиоз национально-этнических и политико-экономических сегментов. Южный Кавказ обособляется в качестве особой территории, концентрирующей внимание и действия региональных и глобальных участников игры. Переходя в сферу независимых международных субъектов, государства данного района вступают в их систему динамического противоборства.

Попытки применения полного и признанного суверенитета в кавказском регионе традиционно заканчиваются военными конфликтами, контактными группами и постоянно расширяющимся присутствием международного фактора при их правовом разрешении. Остается нереализованным стремление к активной рефедерализации Черноморско-Каспийского района, которая обычно сопровождает распадающуюся советскую систему. Инерция государственно-политических традиций, многолетнее накопление национального напряжения и отсутствие централизованной вертикали власти предопределяют как этнически-территориальные конфликты, так и сохранение в более или менее сильной степени федерализма в качестве основной формы государственно-политического суверенитета в регионе Закавказья. Отсутствие реального государственного интегритета в Грузии и Азербайджане де факто определяет степень конфликтности, а не правовую характеристику существующего государственного устройства.

Если опереться на тезис Л.Томпсона относительно параметров фронта в его кавказском варианте “как пространства, где происходит взаимопроникновение обществ”, неминуемо напрашиваются несколько выводов. В некоторой степени они корректируют основные постулаты содержательной характеристики термина, использованного американским ученым.

ü В кавказском регионе настоящее возрождает прошлое. Принцип исторического права, сохранявший в советский период свою латентную форму, в 90-е годы восстанавливается с основной целью дезинтеграции и утверждения права на самостоятельное существование

собственного этноса. Административное утверждение новых границ постсоветских независимых субъектов инспирирует этнические и конфессиональные конфликты в данном регионе.

- ü Многообразие национальных меньшинств и религий в данном регионе расширяет периметр непредсказуемости в достижении конкретных целей. Грузия и Азербайджан в поисках интегритета претерпевают конфликты, военные поражения, международные акции и ослабление национальной и региональной безопасности. Монолитная в этническом смысле Армения, замкнутая в геополитическом обруче Турции и Азербайджана, посредством милитаризации общества и умеренных отношений с Грузией, прокладывает себе путь к Европе и России.
- ü Отсутствие унификации в терминологическом и понятийном аппарате международных организаций, Российской Федерации и кавказского региона затрудняет решение многочисленных проблем в этническом, конфессиональном, политическом и социально-экономическом аспекте. Разнообразные виды поддержки со стороны авторитетных международных институтов и организаций в политическом, экономическом и военном плане, пропущенные сквозь фильтр кавказских интересов и планов, в целом едва ли способствуя решению проблем в долгосрочном плане, закрепляют иностранное присутствие и ослабляют возможность самостоятельного решения конфликтов акторами данного региона.
- ü В постсоветский период своего существования Кавказ снова превращается в пространство, где закреплённые *де юре* в начале 90-х годов XX века границы *де факто* превращаются в объект конфронтации и стремления к их модификации (Абхазия, Южная Осетия, Нагорно-Карабахская Республика, Армения) или к сохранению статуса-кво (Грузия и Азербайджан).
- ü Но ни исторические реминисценции, ни современные акценты государственно-политических и этнически-конфессиональных процессов в кавказском регионе не служат аргументами в пользу решения многочисленных проблем данного региона. Более того, фрагментация усиливает и углубляет конфронтацию. Едва ли интегритет Грузии и Азербайджана будет стимулировать консолидационные процессы в данном регионе или усилит их позиции здесь ли, в постсоветском ли пространстве или

в глобальном плане. Более вероятно, что в случае осуществления этого плана, произойдет усиление их зависимости от более сильных, чем они сами, региональных или глобальных участников игры (Россия, США, ЕС, Иран или Турция).

- ü Согласно формулировке Л.Томпсона относительно фронта, его закрытие осуществляется “после того, как единая власть устанавливает над ними политическое или экономическое господство”. Это было осуществлено Российской империей в XVIII-XIX веках и продолжено в течение советского периода. Вопрос о том, когда появится и кем будет следующий международный актер, способный, подобно России, повторить осуществление достижения целей или же модифицировать оставшийся в истории консолидационный план, остается открытым.

В начале XXI века Кавказ превращается в своеобразный барометр в отношении позиций глобальных и региональных акторов в международной стратификации, характеризующей динамику процессов в евразийском ареале. Это явление особенно усиливается после произошедшей в Грузии “розовой революции” конца 2003 года, с чего стартует так называемый “второй распад” Советского Союза. Попытки осуществления коренных перемен в некоторых постсоветских республиках, таких, например, как Грузия и Украина, посредством замены политической элиты приводят лишь к трансформации политической лексики, но отнюдь не к каким-либо фраппирующим результатам. Однако, это позволяет расширить возможности и альтернативы новых конфигураций в буферной зоне Кавказа. Во времена увеличения зависимости от стратегического сырья и усиления значения Черноморско-Каспийского пространства в планах региональных и глобальных акторов модели участия мультиплицируются через призму мотивированных, но зависимых от конъюнктуры амбиций. Каждый участник игры в кавказском пасьянсе имеет свои цели, очерчивающие границы его стратегии. Но они подчинены двум основным взаимозависимым факторам, определяющим настоящие акценты присутствия Кавказа в геополитических и геостратегических проекциях - оспариваемый интегритет закавказских государств, а также контроль за месторождениями энергоресурсов и маршрутами их транспортировки.

Кавказские альтернативы связаны с более или менее выраженными интересами глобальных или местных участников игры в данном регионе. Географические параметры договоренности между собой заинтересованных данной темой сторон не меняют

того обстоятельства, что проблемы Черноморско-Кавказского региона в чистом виде ограничиваются энергетическими ресурсами и их транспортировкой, а казус “непризнанных государств” является лишь удобной функцией, позволяющей мотивированное присутствие на Кавказе и активное (в большинстве случаев бессмысленное и безрезультатное) участие в деятельности разного рода комитетов, комиссий, семинаров и сессий.

Темпоральные границы кавказских альтернатив следует рассматривать сквозь призму хорошо известного сценария, повторяющегося в течение последних веков вновь и вновь. В борьбе за власть концентрируются знакомые субъекты, новые акценты, но предсказуемые ориентиры.

Россия и США повторяют ситуацию XVIII - начала XIX веков. Тогда Англия (вместо США) объединяет государства “европейского концерта” в борьбе с Российской империей за влияние на “больного человека на Босфоре”*. Сейчас, как и прежде, Россия - это ненавистный враг-партнер, необходимый в конъюнктурных конфигурациях, энергетических планах и региональных сценариях.

Основным противоречием, разъединяющим и определяющим в долгосрочном плане стратегию каждого из участников Черноморско-Каспийского ареала, являются коридорные границы, имеющие многоцветную окраску. Черные границы (нефть), зеленые границы (ислам), синие границы (порты и военные базы по Черноморскому побережью Кавказа) рисуют картину многочисленных проблем разнообразного характера. Они будут продолжать углублять, а отнюдь не сдерживать процессы конфронтации, в изобилии имеющиеся в данном регионе.

Темпоральные параметры их преодоления очерчивает не столько хронологическая граница, сколько международно-правовые и социо-культурные параметры проблем. Дезинтеграционный процесс в буферной зоне Кавказа доказывает неэффективность данной формы существования. Временивое решение обратного процесса возможно лишь после определения глобального вопроса международного мирового порядка. Что же явится определяющим мировым фактором - одно государство или многополюсное разнообразие?

.....

* Османская империя - *Прим. автора*

BORDERS IN THE CAUCASUS

(A Geopolitical and International Discourse)

The Caucasus is a region which, after more than two centuries within the boundaries of the Russian (Soviet) empire, is again turning into a frontier space marked by changes, confrontation and multiple problems. The collapse of the Soviet system is creating the vacuum and reviving the instability that delineates the new contours of global and regional confrontation. The end of the bipolar model, based on ideological opposition of the two superpowers (the USSR and USA), is leading to the beginning of a basically new phase in the international relations. Each state-legal modification, particularly the one with the Soviet Union, predetermines new geopolitical parameters in the global space. The numerous international entities that emerged on the territory of the former USSR form the new component of the international world – the post-Soviet space (save for the Baltic countries).

The disintegration of the bipolar model updates accents and problems that largely determine the substantial characteristic of modern-day international relations. The issue of borders and their legal institution and regulation is turning into a basis for processes, which determine the specifics of post-Soviet space. Territorial-ethnic and confessional disputes are becoming a permanent component of division by borders. Attempts at revising or changing the existing borders and territories are becoming an excuse for local conflicts to develop into interstate confrontation. Acute clashes on territorial-ethnic grounds are a constant phenomenon predominantly in the Caucasus region.

The Caucasus region is a typical example of the transformations that accompany the fragmentation of post-Soviet space. The sovereignty crisis of the Caucasus states created after the disintegration of the Soviet

Union is in direct link with the borders delineating present-day Caucasus; therein political, economic, clan and ethnic-national problems are intertwining. They are part of the restored 'big game' of global and regional players in the Eurasian region following the departure of Middle (Central) Asia and the Caucasus from the unitary state-political system of the Russian (Soviet) Empire.

Borders are a term cognitively linked with geopolitics which, at the end of the 20 and the turn of the 21st century is becoming one of the leading streams in the theory of international relations. Land expanses bound with numerous and diverse communication networks is being transformed into a geopolitical space that takes the shape of an active subject and object of public and political relations. The politics of the space itself, where political events are taking place, poses the necessity of describing the space proper. The conception of geopolitics as a change in the understanding of geographic space and politics is the result of a modification in the cognitive conception of the world.

Borders in the post-Soviet space are one of the major segments of international regulation. It is in immediate connection also with the issue to what extent the frontier as a concept and essence is part of the dynamic processes in the Caucasus region and to what extent the common or different between them defines the specifics of processes in the Caucasus area. Each of these notions has its own characteristic and specific parameters which, applied to the object of study, create an opportunity for adequately presenting geopolitical and international aspects of the problem.

From geopolitical (the border and its versions) and historical (the frontier) viewpoint each of the two notions determines both the parameters of the space it limits and the various degree of unstable equilibrium within and around it. The possibilities of asserting or

expanding the existing borders are in direct dependence on the strength and capabilities of power structures and their standing among the border population. Both the frontier and the border create conditions for the formation of societies with their own laws and rules which, in conformity with the realities connected with their internal and external factors, succeed in confirming or not the goals set for realization. A case in point is the Caucasus region in which, following the disintegration of the Soviet Union and the creation of the CIS, attempts to establish, redraw and assert the borders, are turning into its basic characteristic.

Complex and multi-layer processes, which characterize the transition to post-Soviet fragmentation, are realized within the wide spectrum of irredentist and secessionist acts. Soviet federalism in its hybrid form is relevantly manifested in the disintegration actions of Caucasus players. The immanent contradictions of the Stalinist-national-administrative division are revealed in full size in the interstate and intrastate confrontations.

The Caucasus space is individualized into two independent subjects – the Northern Caucasus within the framework of the Russian Federation, and the Southern Caucasus (Transcaucasia) – with three sovereign factors – Georgia, Armenia and Azerbaijan. Irrespective of the legal individualization of the two geopolitical zones problems and processes are passing through them enhancing the symbiosis of national-ethnic and political-economic segments. The Southern Caucasus is individualized as a special territory that focuses the attention and actions of regional and global players. Passing into the sphere of independent international subjects the states of the region are entering their system of dynamic confrontation.

Attempts at applying complete and shared sovereignty in the Caucasus region have traditionally ended in military conflicts, contact

groups and permanently expanding presence of the international factor in their legal solution. The striving to active re-federalization of the Black Sea-Caspian area, accompanying the disintegrating Soviet system, remains unrealized. The inertia of state-political traditions, perennial accumulation of nationalistic tension and the absence of a centralized power vertical predetermines both the ethnic-territorial conflicts and the preservation, to stronger or weaker degree, of federalism as major form of state-political sovereignty in the South Caucasian region. The absence of real state integrity in Georgia and Azerbaijan is *de facto* determining the degree of conflict character, but not the legal characteristic of the existing state system.

Following L. Thompson's thesis about the parameters of frontier in its Caucasian version 'as a space where inter-penetration of societies is taking place', there inevitably arise several inferences. To a certain extent they correct the basic postulates of the pithy characteristic of the notion used by the American scholar.

- ü The present in the Caucasus region revives the past. The principle of historical right, which preserved its latent form during the Soviet period, is revived during the 90's with the primary goal of disintegration and assertion of the right of independent existence of its own ethnic entity. The administrative assertion of new borders for the post-Soviet independent subjects inspires ethnic and confessional conflicts in the region.
- ü The diversity of national minorities and religions in the region expands the perimeter of unpredictability in achieving specific targets. The integrity sought by Georgia and Azerbaijan is passing through conflicts, war defeats, international actions and weakening of the national and regional security. The ethnically monolithic Armenia, enclosed within the geopolitical belt of Turkey and

Azerbaijan, is blazing its trail to Europe and Russia through militarization of its society and moderate relations with Georgia.

- ü The lack of unification in the terminological and conceptual apparatus of international organizations, the Russian Federation and the Caucasian region makes difficult the solution of the numerous problems of ethnic, confessional, political and social-economic aspect. The diverse support on the political, economic and military plane by prestigious international institutions and organizations that have passed through the filter of Caucasian interests and plans as a whole, hardly helps to resolve the problems in the long term, yet it asserts foreign presence and weakens the chance for independent solution of conflicts by the regional players.
- ü During the post-Soviet period of its existence the Caucasus is again turning into a space in which state borders *de jure* confirmed at the beginning of the 90's of the 20th century, are *de facto* turning into an object of confrontation and aspiration to their modification (Abkhazia, South Ossetia, the Nagorno Karabkh Republic, Armenia) or to preservation of the status quo (Georgia and Azerbaijan).
- ü Both historical reminiscences and present-day accents of state-political and ethnic-confessional processes in the Caucasian region are yielding no arguments in favour of the solution of the multiple regional problems. What is more, fragmentation is enhancing and deepening the confrontation. The integrity of Georgia or Azerbaijan will hardly stimulate the processes of consolidation in the region or strengthen their positions in the region, the post-Soviet space or on the global plane. More likely is the possibility that, if this plan of theirs is realized, there will be an increase of

their dependence on the regional or global players stronger than them (Russia, USA, EU, Iran or Turkey).

ü Following L. Thompson's thesis about the frontier, its closure is realized 'after the unified power has established political and economic dominance over them'. This was realized by the Russian Empire in the 18-19th century and continued during the Soviet era. There remains open the major question when and who will be the next international player that would repeat Russia's realized goals or would modify the consolidation plan, which remained in history?

At the beginning of the 21st century the Caucasus is turning into a kind of barometer for the positions of the global and regional players in the international stratification outlining the dynamism of processes in the Eurasian area. This phenomenon is particularly intensifying after the 'revolution of the roses' in Georgia late in 2003, whereby the so-called 'second disintegration' of the Soviet Union started. The attempt for a radical change in some of the post-Soviet republics, such as Georgia and the Ukraine through the replacement of the political elite, is transforming the political vocabulary but is leading to no drastic results. This, however, is expanding the possibilities and alternatives for new configurations in the Caucasian buffer zone. In the times of increasing dependency on strategic raw materials and the growing importance of the Black Sea-Caspian space in the plans of regional and global factors, the participation models are multiplied through the prism of motivated, yet depending on the current situation, ambitions. Each player in the Caucasian patience game is participating with its own goals outlining the boundaries of its strategies. They, however, are subordinate to two basic interdependent factors determinant of the current accents of Caucasian presence in geopolitical and geo-strategic projections – the disputed integrity of

South Caucasian states and control over the deposits of energy resources and their routes of transportation.

Caucasian alternatives are bound with the interests, stronger or weaker, manifested by the global and regional players in this area. Geographic parameters of the thematic binding of interested parties are not changing the fact that problems in the Black Sea-Caucasian region in their pure form are limited to the energy resources and to their transportation, whereas the ‘non-recognized states’ case is a comfortable function allowing any motivated presence in the Caucasus and an active (in most cases – senseless and futile) participation in the various committees, commissions, seminars and sessions.

The time limits of Caucasian alternatives are passing through the prism of a familiar scenario which, over the past centuries, has been repeating itself over again. The struggle for power concentrates well-known subjects, new accents, but also predictable reference points.

Russian and the USA are repeating a situation from the 18 – early 19th century. Therein England (instead of the USA) united the states of the ‘European Concert’ in the fight against the Russian Empire for influence over the ‘sick man at the Bosphorus’*. Then, like today, Russia is the hated enemy/partner needed for the temporary configurations, energy plans and regional scenarios.

The main contradiction that divides and determines in the long run the strategy of each participant in the Black sea-Caspian area are the corridor borders having a multicolor nuance. The black borders (oil), the green borders (Islam), the blue borders (sea ports and military bases along the Black sea coast of the Caucasus) outline the numerous problems of diverse nature. They will continue deepening instead of solving the processes of confrontation that abound in the region.

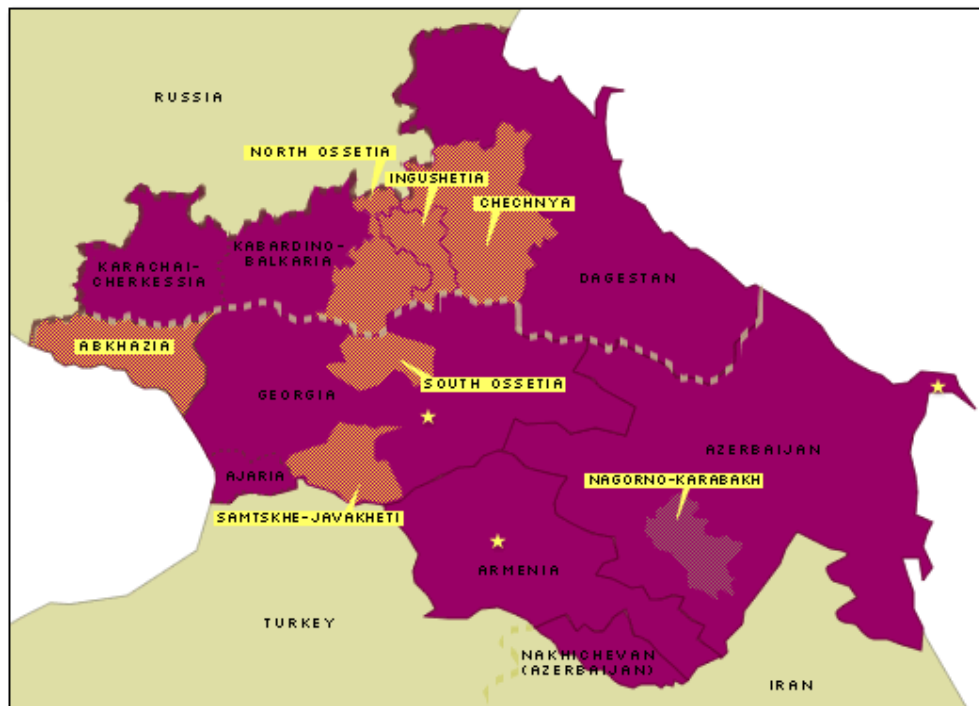

The time parameters of their overcoming is shaping not so much the chronological border than the international-legal and social-cultural parameters of the problems. The process of disintegration in the Caucasian buffer zone proves the inefficiency of this form of existence. A time solution of the reverse process is only possible after the global issue of the international world order is determined. Who will be the decisive world factor – one state or a multi-polar diversity?

---

* the Ottoman Empire – *Author's Note*

Карти:

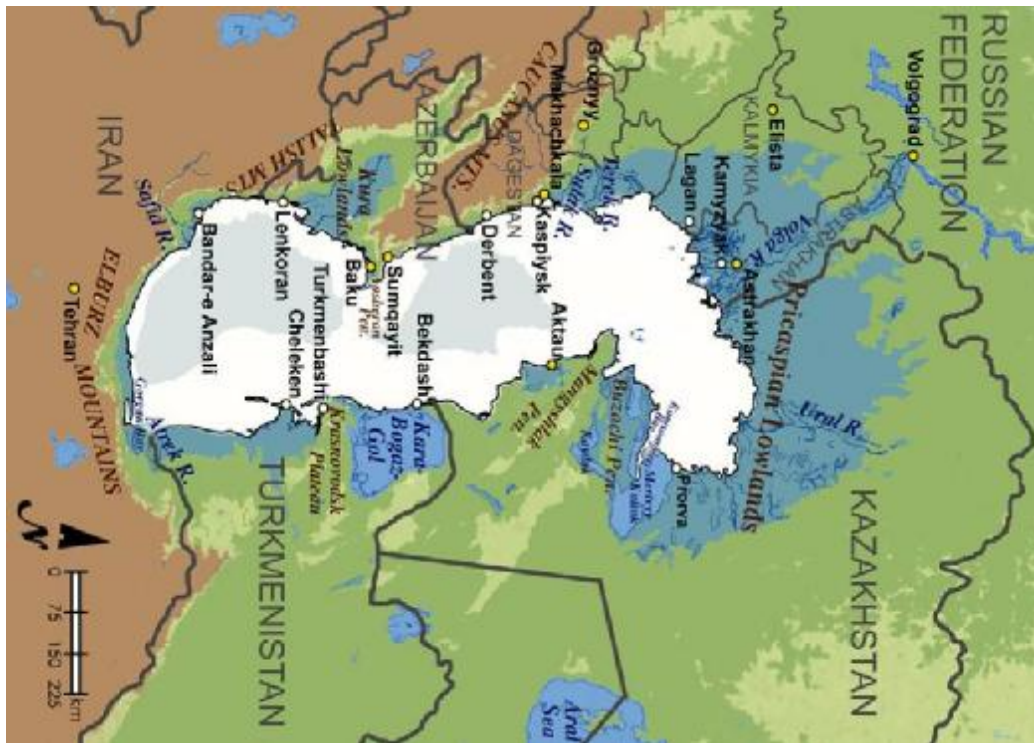
Карта на Кавказ

Карта на Евразия

Черноморския регион

Карта на Каспийския регион

Карта на Армения

Карта на Грузия

Карта на Азербайджан

Кодорската клисура

Карта на Абхазия

Панкиска долина

Карта на Грузия

Карта на Кавказ

Карта на Нагорно-Карабахския конфликт

Карта на Нагорни Карабах

НЕПРИЗНАННЫЕ РЕСПУБЛИКИ

Абхазия

Численность населения:
320 тыс. чел.
Площадь: 8,6 тыс. кв. км
Бюджет: 1 млрд. руб.

Ю. Осетия

Численность населения:
80 тыс. чел.
Площадь: 3,9 тыс. кв. км
Бюджет: нет данных

Цитрусовые,
овощи, вино, чай.
Курорты.

Шахтное оборудование,
кабель, полезные
ископаемые - нефть, цинк,
свинец, серебро,
древесина ценных пород,
минеральная вода.

Вооружённые силы
Абхазии:
Личный состав -
6 тыс. чел. + 20 тыс.
резервистов;
85 БМП и БТР,
50 танков Т-72;
ВМС: пять катеров;
ВВС: один МиГ-21,
два Су-25,
несколько Ми-8, Як-52,
Ан-2

Вооружённые силы
Ю. Осетии:
Личный состав -
3-4 тыс. чел. + 9 тыс.
резервистов;
150 БМП и БТР
15 танков Т-72;
ВВС: пять Ми-8